

Vägledning om roboträdgivare

En kartläggning av roboträdgivares roll för privat pensionssparande

PENSIONS
MYNDIGHETEN

Innehåll

Sammanfattning	i
1. Inledning	1
2. Rapportens avgränsningar.....	3
3. Vad är en robotrådgivare och hur fungerar den?.....	3
4. Nyttan med rådgivningsrobotar är ifrågasatt.....	5
5. Är robotrådgivarna seriösa?.....	6
5.1. Tillstånd hos Finansinspektionen.....	6
5.2. Ansluten till SwedSec eller InsureSec	8
5.3. White paper eller motsvarande information	8
5.4. Oberoende eller icke oberoende rådgivare	9
5.5. Dokumentation av rådgivningen och investeringsförslagen	9
6. Jämförande beskrivning av robotrådgivare.....	12
6.1. Vilka robotrådgivare ingår i granskningen?.....	12
6.2. Tillstånd hos Finansinspektionen (FI) och anslutning till branschregleringar.....	14
6.3. Robotrådgivarnas placeringsalternativ	15
6.4. Avgifter	19
7. Hur upplever spararna robotrådgivarna?.....	24
Referenser	26
Rapporter.....	26
Hemsidor	26

Sammanfattning

Rapporten visar att robotrådgivare baserar sina råd eller investeringsförslag på relativt begränsade slutsatser. De flesta robotrådgivare mynnar ut i placeringsportföljer som är standardiserade och inte nödvändigtvis individanpassade. Även om de kan bistå med att sprida riskerna i en portfölj anser Pensionsmyndigheten att robotarnas funktion är begränsad. Att spara i en global aktieindexfond med maximalt 0,20 procent i avgift är för de flesta ett både enklare och billigare alternativ för ett långsiktigt sparande, som till pensionen.

Allt fler finansiella aktörer erbjuder idag olika former av automatiserad digital rådgivning eller förslag på investeringar till sparare. Många av robotarna hjälper snarare att placera sparpengar än att ge råd, men uppfattas ofta av sparare som rådgivare, vilket gör att vi i denna rapport benämner dem som robotrådgivare. I denna marknadsöversikt analyserar Pensionsmyndigheten tio robotar inom privat sparande. En robotrådgivare ger spararen råd eller förslag på vilka fonder eller aktier spararen kan investera i utifrån frågor om bland annat när i framtiden spararen behöver pengarna, spararens ekonomiska situation och vilken risk spararen är beredd att ta.

Nytan med robotrådgivare i ett långsiktigt sparande är omdiskuterad och har ifrågasatts. Dels är det osäkert hur mycket mer riskspridning robotrådgivningen ger jämfört med att spara i en global aktieindexfond. Dels tyder forskning på att vi som sparare inte är rationella och konsekventa i våra svar om vilken risk vi är beredda att ta. Det senare kan leda till att risken och den förväntade värdeutvecklingen i sparandet blir för lågt för att vara optimalt i ett långsiktigt sparande till exempelvis pension.

För att värdera nytan och kunna ge vägledning i frågan har Pensionsmyndigheten sett ett behov att analysera fenomenet, bland annat eftersom robotrådgivarna fått relativt stor spridning och att många sparare använder, eller funderar på att använda, en robotrådgivare till hjälp för att planera sitt pensionssparande. Enligt en undersökning som Pensionsmyndigheten låtit göra bland den vuxna allmänheten är det 7 procent som använder eller har använt en robotrådgivare, och ytterligare 11 procent som uppger att de kan tänka sig att använda en sådan. Det motsvarar drygt 500 000 sparare som använder eller har använt en robotrådgivare och ytterligare närmare 800 000 sparare som kan tänka sig att använda en robotrådgivare. Drygt hälften av dem som använder eller har använt robotrådgivare uppger att de använder den för ett sparande till pensionen.

En fördel med robotrådgivning är att rådgivningen sker via en hemsida eller applikation, vilket gör tjänsten mer tillgänglig jämfört med traditionell personlig rådgivning. Robotrådgivare har också fördelen att de på ett enkelt sätt kan skapa en portfölj med en bred riskspridning samt behålla risken i portföljen mer eller mindre konstant över tid.

En nackdel med robotrådgivarna är, som redan nämnts, att det är osäkert om de ger något värde till ett långsiktigt sparande. En annan nackdel är att dagens robotar inte ger rådgivning om hela spararens ekonomi, vilket det finns en annan möjlighet till i traditionell, personlig rådgivning. Granskningen visar även att robotrådgivarna snarare fördelar placeringen än ger råd. Det är viktigt för konsumenter som använder robotrådgivare att vara medvetna om att de inte alltid omfattas av samma skydd som gällande lagstiftning och regelverk kring rådgivning står för, såsom lagen om finansiell rådgivning, lagen om värdepappersmarknaden, och lagen om försäkringsdistribution.

Om en sparare besvarar frågorna som ställs vid en robotrådgivning med svar som roboten tolkar som att spararen inte vill ta så stor risk i sparandet kommer robotrådgivarna att placera sparkapitalet i något som kan liknas vid en så kallad blandfond. En blandfond innehåller både aktiefonder och räntefonder och robotrådgivarna föreslår en mix av räntefonder och olika aktieindexfonder.

Om spararen istället besvarar frågorna med svar som robotrådgivaren tolkar som att spararen är bekväm med en högre risk kommer roboten att rekommendera investeringar som kan liknas vid en kombination av aktieindexfonder, till exempel globala aktieindexfonder kompletterade med indexfonder för tillväxtmarknader eller landspecifika fonder.

Precis som för allt sparande har avgifterna stor betydelse för hur sparandet genom robotrådgivarna utvecklas över tid. Undersökningen som Pensionsmyndigheten låtit genomföra visar dock att två tredjedelar av dem som använder eller har använt robotrådgivare inte vet vad de betalar/betalat i totala fondavgifter och att tre fjärdedelar inte vet vad de betalar/betalat för att använda själva roboten.

De totala avgifterna för robotrådgivarna i denna översikt varierar mellan 0,25 och 1,40 procent per år. Om sparandet avser ett långsiktigt sparande kan vi jämföra avgifterna med en global aktieindexfond med en avgift på 0,20 procent per år. Skillnaden mellan avgiften för en global aktieindexfond, eller en portfölj som innehåller flera aktieindexfonder, och placeringen via robotrådgivaren är därmed priset för rådgivningen och för den eventuella riskjusteringen, som gör att värdeutveckling på kapitalet inte kommer att variera lika mycket från år till år. Den förväntade värdeutvecklingen före avgifter kan dock på lång sikt förväntas vara ungefär densamma oavsett om spararen själv placerar sparandet i en eller ett par aktieindexfonder eller om sparandet placerats i aktieindexfonder via en robotrådgivare. Utifrån denna iakttagelse anser Pensionsmyndigheten att fondrobotar i förväntan inte är till nytta för sparare i ett långsiktigt sparande som pensionssparandet är. Det är för de flesta ett enklare och billigare alternativ att spara i en global aktieindexfond med maximalt 0,20 procent i avgift i ett långsiktigt sparande.

Även om en rådgivningsrobot i förväntan inte tillför nytta i ett långsiktigt sparande kan roboten vara till nytta vid kortare sparhorisonter, för den som inte är säker på vilken sparhorisont sparandet har och vill ha möjlighet att ta ut pengarna på kortare sikt, eller för den som av annan orsak vill anpassa sin risk utan att själv behöva fördela sitt sparande. Även när det gäller

pensionssparande är sparandet att betrakta som ett kortsiktigt sparande när pensioneringen närmar sig och det kan vara bra att successivt dra ned på risken på sitt sparande. Det kan göras genom att lägga en del av sparandet i räntepapper, antingen genom en separat räntefond eller genom en blandfond som innehåller både aktier och räntepapper och här kan en robotrådgivare vara till hjälp att göra en lämplig fördelning.

Ett råd till sparare som överväger att använda en robotrådgivare är att kontrollera dokumentationen i samband med förslaget på placeringen. Framför allt bör spararen se över risknivån, det vill säga hur fördelningen mellan aktier, räntebärande papper och eventuella andra tillgångsslag, som till exempel fastigheter och råvaror, ser ut och vilka kostnader som gäller. Ett råd till sparare som använder en robotrådgivare är också att följa upp vilket mervärde de upplever att tjänsten ger och hur det mervärdet förhåller sig till kostnaden för tjänsten.

1. Inledning

Den här rapporten syftar till att bidra med ökad kunskap om vad en robotrådgivare är, vilken nytta de har, vilka robotrådgivare som för närvarande finns på marknaden, en jämförelse mellan dessa samt vad som kan vara bra att tänka på för en sparare som funderar på att använda en robotrådgivare. Granskningen är framför allt gjord utifrån ett långsiktigt sparande, exempelvis till pensionen. Rapportens budskap riktar sig i första hand till de som överväger att använda sig av robotrådgivning eller använder tjänsten idag. Rapporten är ett resultat av Pensionsmyndighetens uppdrag av lagstiftaren att stärka pensionssparares och pensionärens ställning som konsumenter av finansiella produkter inom pensionsområdet.

En robotrådgivare erbjuder en automatiserad, digital rådgivning där kunden får ett förslag på vilka fonder eller aktier som denne kan investera i utifrån ett antal frågor om bland annat sparhorisont, ekonomisk situation och den riskvilja som kunden är beredd att ta. Om spararen väljer att ha ett löpande sparande, till exempel ett månadssparande, placerar robotrådgivaren sparpengarna löpande i den föreslagna fond- eller aktieportföljen. En robotrådgivare kan också hjälpa till att rebalansera risken i portföljen, det vill säga återställa den ursprungligt valda fördelningen mellan olika aktier eller aktiefonder, räntebärande papper och eventuella andra tillgångsslag, som till exempel fastigheter och råvaror. Det innebär i teorin att risken i portföljen behålls konstant och att spararen får en jämnare värdeutveckling på sparandet över tid.

Fenomenet med robotrådgivning började i USA där det under en längre tid varit vanligt med digital finansiell rådgivning. De två robotarna som benämns som pionjärer inom robotrådgivning till konsumenter lanserades på den amerikanska marknaden av Betterment och Wealthfront under finanskrisen 2008. Det var dock först 2010 som privata investerare kunde utnyttja rådgivningstjänsterna.¹ De senaste åren har flertalet svenska banker, nätmäklare och fondbolag presenterat egna varianter på robotar. På den svenska marknaden ses Tieless som den första robotrådgivaren. Tieless lanserades 2016 men lades ner redan året därpå.²

Att det finns en marknad för robotrådgivare och att antalet ökat de senaste åren beror bland annat på den digitala utvecklingen inom finansbranschen, men också på att fler sparare börjat intressera sig för att spara i fonder och aktier i samband med att börsen haft en positiv utveckling under en längre tid. För en småsparare kan det vara en hög tröskel att ta kontakt med en personlig finansiell rådgivare, som antingen kan ha en beroendeställning i rådgivningen eller ta en engångsavgift för själva rådgivningen som spararen upplever som hög. Sparare kan därför uppleva en robotrådgivare som ett

¹ Fisch, J., Laboure, M., Turner, J.A. (2017). The Economics of Complex Decision Making: The Emergence of the Robo Adviser. University of Pennsylvania Law School.

² <https://www.di.se/digital/forsta-svenska-robotradgivaren-lagger-ner/> (hämtat 2021-11-01)

relativt billigt, tillgängligt och enkelt sätt att få riskspridning i sitt sparande jämfört med att själv placera i olika fonder eller aktier eller gå till en personlig finansiell rådgivare. Ett annat skäl till att använda en robotrådgivare kan vara möjligheten till rebalansering. Robotrådgivarna riktar sig framför allt till dem som har ett relativt litet sparande. De riktar sig till dem som vill komma igång och inte vet hur och var de ska börja och till dem som inte själva vill eller kan sätta sig in i alla detaljer.

Många av företagen bakom robotrådgivarna tar betalt för att använda deras tjänst och det förekommer även att de får så kallad kickback, eller provision, på de fonder som de inkluderar i de föreslagna sparportföljerna. Det innebär att företagen får betalt för att robotrådgivaren rekommenderar en specifik fond eller aktie. Kostnaden för provisionen får kunden ibland stå för, i form av de avgifter som kunden betalar för fonderna eller aktierna, men i de flesta fall låter företagen bakom robotrådgivarna kunden få tillbaka provisionen.

Sparare behöver därmed vara uppmärksamma på vad det kostar att anlita en robotrådgivare. Spararen behöver ta reda på vad kostnaden för själva robotrådgivaren är, ofta är det en procentuell andel av sparkapitalet, samt vilka kostnader som gäller för de fonder som robotrådgivaren föreslår.

Det är också bra att vara uppmärksam på hur många portföljer robotrådgivaren kan föreslå och hur sammansättningen av investeringarna, det vill säga risken, ser ut i de olika portföljerna. Pensionsmyndighetens granskning visar att många robotrådgivare har ett begränsat antal portföljer att föreslå och att förslagen inte alltid är så individanpassade som man som sparare kan tro.

2. Rapportens avgränsningar

Robotrådgivare på den finansiella marknaden är ett begrepp som används framför allt i samband med sparande, placeringar och kapitalförvaltning/portföljhantering. Många av robotarna hjälper snarare att placera sparpengar än att ge råd, men uppfattas ofta av sparare som rådgivare, vilket gör att vi i denna rapport benämner dem som robotrådgivare. De granskade aktörerna benämner dock robotarna på olika sätt och det som i rapporten definieras som en robotrådgivare kan av andra benämnas som fondrobotar, aktierobotar eller sparrobotar. Sparrobot är även benämningen för robotar som inte innebär någon form av rådgivning eller portföljhantering, utan endast styr hur mycket som sparas.³ Den typen av sparrobotar har vi valt att lämna utanför ramen för den här rapporten. Vi har också valt att bortse från robotrådgivare som inte alla kan använda, och som inte riktar sig mot privat sparande. Det handlar bland annat om robotrådgivning som erbjuds via arbetsgivaren eller robotrådgivning som erbjuds för ett pensionssparande för dem som saknar tjänstepension i sin anställning och därför kan teckna en privat pensionsförsäkring.⁴

De robotrådgivare vi valt att ta med i denna rapport är Avanza Auto, Betterwealth, Funder, June (Danske Bank), Lysa, Nora (Nordea) Nordnet Robosave, Opti (Optise), Sigmastocks samt Skandias Sparguiden plus⁵.

3. Vad är en robotrådgivare och hur fungerar den?

En robotrådgivare erbjuder en automatiserad, digital rådgivning som bygger på algoritmer, det vill säga en lista av instruktioner i robotens programkod, som styr hur sparandet ska ske utifrån de svar och uppgifter kunden lämnar till robotrådgivaren. Det är alltså ingen personlig rådgivning av en människa som erbjuds, även om det är människor som programmerat roboten.

Placeringsråden som roboten ger baseras på modern portföljvalsteori⁶, eller på annan metod som utvecklaren av roboten valt. Beroende på robot kan placeringsrådet vara en i förväg skapad fond-i-fond anpassad efter den

³ Innebär att Nowo och Dreams inte är med i rapporten

⁴ Innebär att Lifeplan, Nora Pension och SEB Bot Advisor inte är med i rapporten

⁵ Skandia har även en digital pensionsrådgivning som mynnar ut i mer eller mindre liknande portföljförslag som deras digital sparguide men som baseras på mer skräddarsydda råd baserat på den totala pensionen, ekonomin och riskprofilen.

⁶ Modern portföljvalsteori handlar om att med hjälp av diversifiering maximera den förväntade värdeutveckling i en portfölj i förhållande till dess risk.

risknivå som efterfrågas eller en lite mer anpassad portfölj med en eller flera olika fonder, börshandlade fonder (ETF:er)⁷ och/eller aktier.

Frågorna som robotrådgivaren ställer till spararen handlar bland annat sparhorisont, ekonomisk situation och vilja att ta risk. Robotrådgivarens förslag på sparportfölj baseras på de svar spararen ger.

Om spararen svarar att denne har lång sparhorisont, har en hyfsat god ekonomi och är beredd att ta hög risk blir rådet eller förslaget en mer riskfylld placering, genom en hög andel aktiefonder eller aktier. Placeringar kan liknas vid en kombination av aktieindexfonder, till exempel globala aktieindexfonder kompletterade med indexfonder för tillväxtmarknader eller landspecifika fonder.

Är svaret istället att sparhorisonten är kort, att ekonomin är ansträngd samt att riskviljan är låg blir rådet istället en mer försiktig placering, med en högre andel räntebärande papper. I sådana fall kan vissa robotar, beroende på situationen, även avråda från att spara via roboten. Placeringsstrategierna med lägre risk som robotrådgivarna föreslår handlar ofta om att placera sparkapitalet dels i en eller flera räntefonder, dels i en eller flera olika aktieindexfonder eller i en egen indexnära aktieportfölj – något som kan liknas vid en vanlig blandfond.

Däremellan finns ett antal portföljer med olika grader av risk. De robotrådgivare som finns idag tar dock inte hänsyn till vilken risk kunden totalt sett har i sitt övriga sparande, inklusive den allmänna pensionen, tjänstepensionen och övrigt privat sparande. Det är en väsentlig skillnad från traditionell finansiell rådgivning, som ofta har ett bredare perspektiv, där det finns möjlighet till en dialog kring hela kundens situation och sparande.

Frågorna som rådgivningsroboten ställer handlar om uppgifter som en rådgivare, enligt lagen om värdepappersmarknaden och lagen om försäkringsdistribution med tillhörande föreskrifter och EU-regelverk, måste dokumentera i ett möte med en kund. Det och andra regler är sådant som en robotrådgivare måste förhålla sig till för att skydda konsumenten.

Det finns dock även rådgivningsrobotar som inte omfattas av alla regler och tillståndskrav gällande rådgivning genom att se sin verksamhet som en så kallad sorteringstjänst snarare än rådgivning. Finansinspektionen tar upp begreppet sorteringstjänst i sin kartläggning av rådgivningsbranschen 2019⁸ och konstaterar att de som tillhandahåller sorteringstjänster har gjort bedömningen att sorteringstjänster inte utgör investeringsrådgivning. Det betyder att den som använder tjänsten inte är garanterad samma skydd som är tillämplig enligt gällande lagstiftning avseende investeringsrådgivning.

⁷ En ETF (Exchange Traded Fund) är en fond som handlas direkt på börsen precis som vanliga aktier gör. En ETF följer utvecklingen på en underliggande tillgång, exempelvis ett index. En ETF är alltså en form av passiv förvaltning. Eftersom en ETF handlas på börsen kan de handlas fler än en gång per dag, till skillnad mot vanliga aktivt förvaltade fonder.

⁸ FI tillsyn nr 11 2019, kartläggning av rådgivningsbranschen

Robotrådgivaren placerar automatiskt ett eventuellt månadssparande i den portfölj spararen valt. Ofta följer också robotrådgivaren utvecklingen av sparportföljen och genomför en så kallad rebalansering av portföljen utifrån din valda riskpreferens. Rebalanseringen innebär att en vald fördelning av kapitalet mellan olika tillgångsslag, såsom aktiefonder/aktier och räntebärande papper, återställs med visst tidsintervall. I praktiken innebär rebalanseringen att roboten säljer av de tillgångsslag som gått bäst i portföljen och köper de som gått sämre för att behålla risknivån i portföljen enligt det kriterium spararen valde inledningsvis. Rebalanseringen kan både ske automatiskt eller genom att spararen själv måste bekräfta och godkänna robotens förslag till rebalansering.

4. Nyttan med rådgivningsrobotar är ifrågasatt

Som tidigare konstaterats handlar robotrådgivning generellt sett inte om aktiv förvaltning eller försök att tajma aktiemarknaden. I grunden kan placeringen som robotrådgivaren föreslår istället jämföras med en global aktieindexfond som sedan kompletteras med räntor eller andra indexfonder efter spararens riskpreferens. Pensionsmyndighetens generella rekommendation för sparande på lång sikt är en global aktieindexfond till en avgift på högst 0,20 procent. Denna generella rekommendation, som passar de allra flesta, gäller även för robotrådgivare.

Nyttan med robotrådgivare är omdiskuterad och har ifrågasatts, framförallt för ett sparande på lång sikt.⁹ En teoretisk nytta med robotrådgivare är att de kan differentiera antingen en blandfundsportfölj eller en aktieindexfondportfölj något bättre än vad en sparare själv klarar av eller orkar göra. Frågan är dock hur mycket bättre riskspridning tio olika aktieindexfonder ger jämfört med en global aktieindexfond? Kanske ger robotrådgivaren ungefär samma riskspridning vilket i så fall tyder på att robotrådgivaren är onödig. Även om riskspridningen eventuellt blir något större måste rådgivningsrobotens kostnader matcha globala aktieindexfonder för att vara ett prisvärt alternativ.

⁹ Se till exempel <https://www.smaspararguiden.se/jour/darfor-rekommenderar-vi-inte-lysa-trots-att-vigillar-dem/> och <https://www.avanza.se/placera/redaktionellt/2020/02/03/sa-bra-ar-radgivningsrobotarna.html> (2021-11-29)

Att sparare själva kan bedöma sin egen riskvilja har också ifrågasatts av flera Nobelpristagare.¹⁰ Bland annat finns forskning som visar att individers preferenser sällan är konsekventa och att samma individ kan ge sken av helt olika riskpreferenser beroende på hur och när frågan ställs. Valen en individ gör är dessutom påverkade av robotens utformning. Exempelvis fungerar en rekommenderad riskpreferens som en referenspunkt som får ett högre värde än övriga val. Forskning visar att det krävs mer vilja att välja bort en redan föreslagen riskpreferens än vad det krävs att välja till precis samma preferens och att rekommendationen som ges, får oproportionell stor betydelse.¹¹ Nyttan med robotens frågor om riskpreferenser kan därför ifrågasättas. Att roboten tar hänsyn till den egna bedömningen, utan en djupare förklaring till vad risken har för betydelse på lång sikt och att risken ofta presenteras utifrån en referenspunkt, kan innebära att risken och den förväntade värdeutvecklingen i sparandet blir för lågt för att vara optimalt för ett långsiktigt sparande.

5. Är robotrådgivarna seriösa?

Om en sparare vill använda sig av en robotrådgivare i rådgivningssyfte kan det vara bra att veta om robotrådgivaren följer de lagar och regler som finns så att spararen kan känna sig trygg med robotrådgivaren. Här följer några kriterier som en sparare kan ha som stöd om spararen vill använda en robotrådgivare.

5.1. Tillstånd hos Finansinspektionen

Det viktigaste är att företaget bakom robotrådgivaren har tillstånd hos Finansinspektionen och därmed står under Finansinspektionens översyn. Det betyder att Finansinspektionen kontrollerar företaget och ser till att sparare som använder företaget har skydd enligt gällande lagstiftning.

Samtliga robotrådgivare som ingår i denna kartläggning har tillstånd hos Finansinspektionen. För att få tillstånd att driva fondverksamhet kräver finansinspektionen att fondbolaget exempelvis måste ha ett visst startkapital, godkännande från bolagsstämman av bolagsordning, verksamhetsplan, fondbestämmelser för det bolaget ska förvalta, samt informationsbroschyr och faktablad för de värdepappersfonder bolaget ska förvalta.¹² Tillstånd att hantera försäkring anknuten till fondverksamhet är ett tillstånd för en förmedlare som har ingått avtal med ett eller flera försäkringsföretag om att

¹⁰ Se exempelvis Sunstein och Thaler (2003). Libertarian paternalism is not an oxymoron. The University of Chicago Public Law and Legal Theory, working paper no. 43. samt Kahneman och Tversky (1982). The Framing of Decisions and the Psychology of Choice. Science, New Series, Vol. 211, No. 4481

¹¹ Se exempelvis Thaler, Richard (1994). Quasi-rational Economics. New York: Russel Sage Foundation.

¹² Finansinspektionen. 2020. *Tillstånd att driva fondverksamhet*. <https://www.fi.se/sv/marknad/sok-tillstand/fond-vardepappersfonder/driva-fondverksamhet/>. (Hämtad 2021-11-16).

distribuera deras försäkringsprodukter, exempelvis kapital- eller pensionsförsäkringar. De här produkterna får inte konkurrera med varandra och avtalet ska innebära att försäkringsföretaget är ansvarigt för en ren förmögenhetsskada som kan uppkomma om förmedlaren åsidosätter sina skyldigheter.¹³

Alla de robotrådgivare som ingår i denna kartläggning har också någon form av rådgivningstillstånd. Råd som är personliga och avser specifika finansiella instrument kräver dock särskilt tillstånd från Finansinspektionen. De som har sådant tillstånd måste följa de regler som gäller för investeringsrådgivning. Ett investeringsråd måste enligt lagen om värdepappersmarknaden till exempel alltid föregås av en lämplighetsbedömning för att kunna säkerställa att de rekommendationer som ges är lämpliga för konsumenten. För att göra detta måste nödvändig information inhämtas. Om detta inte görs, eller om konsumenten inte lämnar fullständiga uppgifter, får heller inte ett råd lämnas och rådgivningen måste avbrytas.¹⁴

Avanza Bank AB saknar specifika tillstånd avseende investeringsrådgivning.

Funder har tidigare varit ett så kallat anknutet ombud till Nord Fondkommission och har därigenom rätt att lämna investeringsrådgivning. Nord Fondkommission har dock fått sina tillstånd återkallade av Finansinspektionen. Funder måste därför anknyta sig till ett nytt värdepappersbolag för att efter den 31 januari 2022 få fortsätta lämna investeringsrådgivning. Funder har också tillstånd för försäkringsdistribution och får därför lämna råd om försäkringsbaserade investeringsprodukter och vissa pensionsförsäkringar.

Avanzas sorteringstjänster ligger i gränslandet till vad som skulle kunna utgöra tillståndspliktig investeringsrådgivning.¹⁵ Finansinspektionen tar upp begreppet sorteringstjänster i sin kartläggning av rådgivningsbranschen¹⁶ och förklarar att begreppet inte återfinns i något regelverk, men ibland används för att beskriva en funktion som innebär ett stöd för kunden att begränsa urvalet av sparformer. Finansinspektionen menar att de som tillhandahåller sorteringstjänster har gjort bedömningen att dessa inte utgör investeringsrådgivning. Det betyder att den sparare som använder dessa sorteringstjänster inte omfattas av samma skyddsregler som vid investeringsrådgivning. Det kan i dessa fall vara svårt för en konsument att uppfatta att det inte är ett investeringsråd som tjänsten ger, eftersom den information som roboten hämtar in från konsumenten kan göra att

¹³ Finansinspektionen. 2020. *Anknuten försäkringsförmedlare*. <https://www.fi.se/sv/forsakring/sok-tillstand/forsakringsdistribution/anknuten-forsakringsformedlare/>. (Hämtad 2021-11-16).

¹⁴ FI tillsyn nr 11 2019, kartläggning av rådgivningsbranschen, s. 9–10.

¹⁵ Försäkringsaktiebolaget Avanza Pension får som alla andra livförsäkringsbolag lämna rådgivning om sina försäkringsbaserade investeringsprodukter och vissa pensionsförsäkringar.

¹⁶ FI tillsyn nr 11 2019, kartläggning av rådgivningsbranschen

konsumenten sedan uppfattar förslagen som personligt riktade råd att köpa en viss portfölj.

5.2. Ansluten till SwedSec eller InsureSec

Ytterligare en kvalitetsstämpel är att företaget bakom roborådgivaren är anslutet till SwedSec eller InsureSec.

SwedSec drivs av Föreningen Svensk Värdepappersmarknad, vilket är branschorganet för företag som står under Finansinspektionens tillsyn och är aktiva på värdepappersmarknaden. SwedSec tillhandahåller licensiering av anställda på den svenska finansmarknaden.

InsureSec är en branschförening för försäkringsförmedlare och större svenska livförsäkringsbolag, som distribuerar sina försäkringar genom försäkringsförmedlare. Med hjälp av bland annat kriterier för kompetens och kunskapstester syftar InsureSecs verksamhet till att öka kvalitén och kundnyttan av rådgivning och distribution av försäkringar i Sverige.¹⁷ InsureSec har skapat en checklista för företag som tillhandahåller roborådgivning, RoboCert, som består av en sammanfattning av de grundläggande krav som finns i lagen för försäkringsdistribution, Finansinspektionens föreskrifter och InsureSecs regelverk.¹⁸ Det är frivilligt för företagen att vara anslutna till InsureSec och det finns inga lagkrav att omfattas av InsureSecs branschregelring eller att ha licens eller certifikat från InsureSec, men det är något av en garant att företaget följer ett regelverk som innebär ett skydd för konsumenten.

Av de aktörer vars roborådgivare ingår i denna kartläggning är Avanza, Danske Bank, Nordea, Nordnet, Optise, Sigmastocks och Skandia anslutna till SwedSec.

Av de aktörer vars roborådgivare ingår i denna kartläggning är Fundler, Nordnet och Skandia anslutna till InsureSec.

Betterwealth och Lysa är varken anslutna till SwedSec eller InsureSec.

5.3. White paper eller motsvarande information

Ett sätt för en konsument att uppfatta om roborådgivarna är öppna med detaljer kring tjänsten är att de presenterar ett så kallat white paper, som är ett marknadsföringsmaterial som bland annat kan visa hur deras roborådgivare fungerar, vilken teori som ligger bakom och mer detaljerat hur pengarna placeras och kostnaderna som är förknippade med det. Motsvarande information kan också finnas direkt på respektive företags

¹⁷ Insuresec.se/om

¹⁸ RoboCert – checklista för digital roborådgivning

webbsidor. Det finns inga krav på att ett företag måste ha ett white paper och det finns heller inga regler eller krav på vad ett sådant måste innehålla.

Avanza, Lysa, Nordnet och Opti presenterar white papers i samband med sina roborådgivare.

Danske bank och Nordea har white papers på sina webbsidor, men inte specifikt för sin roborådgivare.

Betterwealth, Funder, Sigmastocks har inga white papers på sina webbsidor, åtminstone inte tillgängliga innan man blir kund, men har relativt utförlig information på sina webbsidor.

5.4. Oberoende eller icke oberoende rådgivare

I januari 2018 infördes nya regler för värdepappersbolag, Mifid 2, som framför allt preciserar vad som krävs för att ett bolag ska anses bedriva *oberoende* investeringsrådgivning. Motsvarande regler för försäkringsdistributörer finns även i lagen om försäkringsdistribution som baserad på direktivet om försäkringsdistribution (IDD). En oberoende rådgivare får inte lämna råd om eller sälja egna produkter. En oberoende rådgivare får inte heller ta emot och behålla provision från bolagen vars produkter den lämnar råd om. Det betyder att en oberoende rådgivare som säljer andras finansiella produkter, som den förhandlat till sig rabatter på, måste ge rabatterna vidare till kunden för att få kalla sig oberoende. Om ett bolag vill ha betalt för sin oberoende rådgivning/portföljförvaltning måste det därför ta ut avgifter direkt från kunderna.^{19 20}

Betterwealth, Funder, Opti och Sigmastocks uttrycker att de är oberoende rådgivare på sina webbsidor.

5.5. Dokumentation av rådgivningen och investeringsförslagen

All rådgivning ska enligt lag dokumenteras av företaget som tillhandahåller tjänsten. Det är bra att som sparare läsa dokumentationen av det investeringsförslag som roboten har tagit fram innan denne bestämmer sig.

Kontrollera särskilt fördelningen av de tillgångsslag som investeringen innefattar, det vill säga hur stora andelar aktier, räntebärande papper respektive alternativa tillgångar, till exempel fastigheter eller råvaror, som ingår. En aggressiv fond, med hög risk men också större potential till hög värdeutveckling, har ofta en större andel aktier och mindre andel räntebärande papper. En försiktig fond, med lägre risk men också mindre

¹⁹ FI tillsyn nr 11 2019 Kartläggning av rådgivningsmarknaden

²⁰ Finansinspektionen (2016), *Automatiserad rådgivning*.

potential till hög värdeutveckling, har en mindre andel aktier och en större andel räntebärande papper än en aggressiv fond.

Om möjligt bör sparare också jämföra den portfölj roboten föreslår med övriga portföljer som roboten har som alternativa portföljer. Detta för att kontrollera att den portfölj som blivit föreslagen verkligen är den som passar spararen bäst. I vissa fall finns de olika portföljerna presenterade i samband med robotrådgivningen, i andra fall kan spararen behöva testa att svara lite olika på frågorna inför robotrådgivningen för att få olika förslag. I vissa fall finns även de fonder som robotrådgivaren föreslår bland fonderna aktören har i sin generella fondlista.

Kontrollera också särskilt alla olika kostnader, som ska framgå enligt gällande lagar och EU-regler. De kostnader det brukar handla om är dels en kostnad för att använda robotrådgivaren, dels avgifter för de fonder dina sparpengar placeras i. Även andra kostnader som till exempel transaktionskostnader, courtage och växlingskostnader kan också förekomma.

Detta gäller avseende robotrådgivning

I punktlistan nedan har vi sammanfattat det som gäller vid robotrådgivning enligt RoboCert. Punktlistan är baserad på en sammanfattning av de grundläggande krav som finns i lagen för försäkringsdistribution, rådgivningslagen, Finansinspektionens föreskrifter och InsureSecs regelverk:

- Det ska tydligt framgå att det handlar om robotrådgivning och vad det innebär.
- Råden ska vara lämpliga och anpassade till spararen utifrån ekonomisk situation och riskvilja.
- All rådgivning ska dokumenteras och delges kunden samt sparas hos företaget som står bakom robotrådgivaren.
- Det ska framgå om det handlar om oberoende eller icke oberoende rådgivning. En icke oberoende rådgivning kan innefatta företagets egna fonder eller andras fonder som företaget får provision för att sälja. En oberoende rådgivning får inte innefatta egna fonder eller andras fonder som företaget får provision för, utan att ge provisionen vidare till kunden.
- Om det blir en intressekonflikt mellan företagets intjänande och det bästa för kunden så ska alltid kundens bästa gå före. Eventuella intressekonflikter ska även tydligt redovisas för kunden.
- Kunden ska få en viss betänketid innan ett eventuellt försäkringsavtal ingås.
- Det ska tydligt framgå för kunden vilka kostnader och avgifter som är förknippade med robotrådgivningen
- Det ska tydligt framgå var kunden kan lämna eventuella klagomål på robotrådgivningen och att denne kan få en eventuell tvist prövad i domstol.
- Personuppgifter ska behandlas och förvaras säkert så att inte någon obehörig får tillgång till dem. Kunden ska även få information om vilka uppgifter som samlas in, vad de kommer att användas till och hur länge dessa uppgifter kommer att hanteras.

6. Jämförande beskrivning av robotrådgivare

6.1. Vilka robotrådgivare ingår i granskningen?

I Pensionsmyndighetens jämförelse ingår 10 robotrådgivare från lika många aktörer på den svenska marknaden. Dessa presenteras i tabellerna nedan. Av dessa är 9 stycken kategoriserade som fondrobotar och en som aktierobot. Sedan Pensionsmyndighetens senaste granskning²¹ av robotrådgivare har antalet robotar ökat från 7 till 10 stycken. Robotrådgivaren *Waizer* finns inte längre kvar på marknaden, men *June*, *Betterwealth*, *Sigmastocks*²² och *Skandia sparguiden plus* har tillkommit.

Informationen har hämtats in under oktober och november 2021.

Robotrådgivarna har i stor utsträckning varit möjliga att studera utan att bli kund eller starta ett sparande, men i vissa fall har vi något begränsad information. Informationen om robotrådgivarna är i första hand hämtad från respektive företags webbplatser, eller appar, samt genom Finansinspektionens företagsregister vad gäller deras tillstånd. I tabell 1 presenteras en översikt av robotarna som ingår i kartläggningen.

²¹ Pensionsmyndigheten (2018), Robotrådgivare – en marknadsöversikt

²² Sigmastocks hade vid föregående rapport en hemsida som skapade optimerade portföljer utifrån kundernas preferenser men den mer robotiserade tjänsten lanserades först 2021.

Tabell 1 Översikt av robotrådgivare i undersökningen

Robot	Kategori	Tillgång till tjänst via
Avanza Auto	Fondrobot	Webb & app
Betterwealth	Fondrobot	Webb
Fundler	Fondrobot	Webb & app
June	Fondrobot	Webb & app
Lysa	Fondrobot	Webb
Opti	Fondrobot	App
Robosave	Fondrobot	Webb & app
Sigmastocks	Aktierobot	Webb
Skandia Sparguiden Plus	Fondrobot	Webb
Sparrobot Nora	Fondrobot	Webb & app

Bakom de jämförda robotrådgivarna står tre storbanker, Nordea, Danske Bank och Skandia, de två internetbankerna Avanza och Nordnet samt fem fristående bolag med fokus på robotrådgivning. De fem fristående bolagen är till stor del ägda av privatpersoner inom finansbranschen. Dessa bolag har lanserat följande robotrådgivare: Lysa, Opti, Fundler, Betterwealth och Sigmastocks. Nordnet har döpt sin robotrådgivare till Robosave och Avanza kallar sin Avanza Auto. Nordeas heter Sparrobot Nora, Danske Banks heter June och Skandia kallar sin för Sparguiden Plus. Flera robotrådgivare har existerat sedan 2017, medan de yngsta robotrådgivarna i jämförelsen har tillkommit de senaste åren. De flesta robotrådgivarna är tillgängliga på företagets webbplatser eller via en applikation i telefonen, medan en av dem, Opti, enbart kan användas via app. De allra flesta robotrådgivare har liknande funktioner där sparandet bygger på innehav i olika underliggande värdepapper, såsom exempelvis aktier, fonder eller obligationer, så kallade fondrobotar. *Sigmastocks* är dock en aktierobot, det vill säga att den sätter ihop en portfölj av ett större antal aktier istället för att köpa fondandelar som de övriga robotarna gör.

6.2. Tillstånd hos Finansinspektionen (FI) och anslutning till branschregleringar

På den svenska fond- och rådgivningsmarknaden finns flera regelverk som företagen bakom roborådgivarna, bör förhålla sig till, se kapitel 4. I tabell 2 redovisas om företagen ha investeringsrådgivningstillstånd från Finansinspektionen och om företagen är anslutna till SwedSec eller InsureSec som utbildar och licenserar rådgivare. I tabellen redovisas också om företagen utger sig för att vara oberoende eller inte.

Tabell 2 Roborådgivarnas tillstånd hos FI och anslutning till SwedSec eller InsureSec

Robot	Tillstånd hos FI för investeringsrådgivning	Ansluten till SwedSec eller InsureSec	Oberoende enligt egen webbsida
Avanza Auto	Nej	Ja	Nej
Betterwealth	Ja	Nej	Ja
Fundler	Ja	Ja	Ja
June	Ja	Ja	Nej
Lysa	Ja	Nej	Nej
Opti	Ja	Ja	Ja
Robosave	Ja	Ja	Nej
Sigmastocks	Ja	Ja	Ja ²³
Skandia	Ja	Ja	Nej
Sparrobot Nora	Ja	Ja	Nej

Avanza Auto saknar tillstånd att bedriva investeringsrådgivning. När det gäller licensering är varken Betterwealth eller Lysa anslutna till SwedSec eller InsureSec. De roborådgivare som utger sig för att vara oberoende rådgivare är Betterwealth, Fundler och Opti.

²³ Pensionsmyndigheten har till denna version 2.0 korrigerat ett fel. Korrekt är att Sigmastocks är oberoende enligt webbsida.

6.3. Robotrådgivarnas placeringsalternativ

De olika robotrådgivarna har olika tillvägagångssätt för hur de fastställer vilken risknivå spararen vill, eller bör, ha och hur allokeringen mellan olika tillgångsslag går till i portföljen. Innan spararen får ett förslag om hur pengarna ska placeras i en portfölj får denne ofta svara på olika frågor om bland annat tidshorizonten på sparandet, ekonomisk situation och/eller önskad riskvilja i sparandet. Frågorna som ställs är mer eller mindre detaljerade beroende på vilken robotrådgivare spararen använder. Antalet frågor varierar från två stycken hos Avanza Auto till uppemot 30 hos Nordnet Robosave, vilket visas i tabell 3. Exakt hur eller om frågorna används i föreslagen portföljkonstruktionen, eller vilken vikt de olika frågorna får för placeringsförslaget, har vi inte kunnat utläsa i vår granskning.

Tabell 3 Frågor och sparbelopp för fondrobotar

Robot	Antal frågor till användaren	Minsta belopp för engångssparande, kronor	Minsta belopp för månads sparandekronor	Avråder från investering
Avanza Auto	2	1	100	Nej
Betterwealth	6–9	1 000 kr eller 50 000 kr ²⁴	50	Ja
Funder	24	500	300	Ja
June	13	100	100	Ja
Lysa	12	1 000	200	Ja
Opti	16	200	200	Ja
Robosave	Ca 15 - 30	5 000	500	Ja
Sigmastocks	22	0 ²⁵	0 ²⁶	Ja
Skandia Sparguiden Plus	6 ²⁷	0	500	Nej
Sparrobot Nora	16	100	100	Ja

Efter frågebatteriet behöver spararen ta ställning till vilket belopp som ska investeras. Samtliga robotrådgivare kräver ett minsta belopp som investeras, antingen ett engångsbelopp eller månadsvisa belopp, vilket visas i samma tabell 3 ovan. Det minsta belopp som kan sättas in när man öppnar ett konto går från inget krav alls för användare av Avanza Auto till minst 50 000

Funder saknar eget tillstånd att bedriva investeringsrådgivning, men har tillstånd genom att de varit ett så kallat anknutet ombud till Nord Fondkommission. De måste dock anknyta sig till ett nytt värdepappersbolag för att kunna fortsätta med sin investeringsrådgivning efter att Nord Fondkommission fått sina tillstånd återkallade av Finansinspektionen.

²⁴ 1 000 kronor för en strategisk portföljstrategi och 50 000 för en dynamisk portföljstrategi.

²⁵ Minsta rekommenderade belopp är 1 000 kronor för att roboten ska kunna sprida risken, men det är möjligt att spara mindre belopp.

²⁶ Minsta rekommenderade belopp är 1 000 kronor för att roboten ska kunna sprida risken, men det är möjligt att spara mindre belopp.

²⁷ Skandias digitala pensionsrådgivningsverktyg har även inledande frågor om lön, önskad pensionsålder och önskad pension samt frågor om storlek på nuvarande allmän pension, tjänstepension och privat sparande. Totalt 20 frågor innan råd ges. Här finns även en avrådan från investering om man inte har en buffert om två månadslöner.

kronor för en dynamisk portfölj²⁸ hos Betterwealth. De allra flesta kräver dock omkring 100 kronor till omkring ett par tusenlappar. Hos samtliga robotrådgivare kan ett månadssparande även sättas upp. Minimibelopp för månadssparandet, där vi har uppgifter, ligger som lägst på 50 kronor hos Betterwealth och som högst på 500 kronor hos Robosave och Skandia.

De investerade engångs- och månadsbeloppen placeras i den portfölj som spararen fått rekommenderat utifrån de frågor som denne inledningsvis besvarat.

Hos de flesta robotrådgivarna är det inte möjligt att gå vidare och investera pengar om spararens svar innehåller uppgifter om exempelvis för låga kunskaper och erfarenhet av den här typen av sparande, för låga inkomster eller sparbelopp, avsaknad av buffert eller tillgångar, för höga lån eller att spararen enbart vill spara på kort sikt. Exempelvis kan spararen hos Opti inte gå vidare och välja en portfölj om spararen har ett övrigt sparkapital under ett visst belopp eller behöver pengarna inom ett år. I appen spärras då möjligheten att gå vidare med sparandet och det kommer istället upp information om att spararen borde starta ett buffertsparande på ett sparkonto innan ett sparande via fondroboten är möjligt. En liknande spärr finns hos samtliga robotrådgivare i jämförelsen utom hos Avanza Auto och Skandia Sparguiden Plus.

Vissa av robotrådgivarna erbjuder egna fonder, det gäller främst bankerna Nordea, Danske Bank, Nordnet, Avanza och Skandia. De övriga har inga egna fonder och tecknar därför avtal med fond- och ETF-förvaltare för att kunna erbjuda produkterna genom sina robotar.

²⁸ Betterwealth dynamiska portfölj har en inbyggd, automatisk anpassning i portföljen efter marknadsrisken, som bestäms genom maskininlärning. Är marknadsrisken hög allokeras en större andel till säkrare tillgångar som räntor. Är marknadsrisken låg allokeras mer i riskfyllda tillgångar som aktier.

Tabell 4 Placering av kapitalet hos robotrådgivare

Robot	Kapitalet placeras i	Antal underliggande värdepapper per portfölj	Rebalansering
Avanza Auto	6 olika portföljer	16–24	Ja
Betterwealth	Fondroboten bygger en portfölj och ca 100 ETF:er finns tillgängliga i urvalet	10–25	Ja
Funder	4 olika indexportföljer och 4 olika avancerade portföljer	4–10	Nej ²⁹
June	5 olika portföljer	10–22	Ja
Lysa	5 olika portföljer	30	Ja
Opti	9 olika portföljer	Ca 10	Ja
Robosave	4 olika portföljer	5–6	Ja
Sigmastocks	Aktieroboten bygger en portfölj och ca 900 aktier finns tillgängliga i urvalet.	40–50	Ja
Skandia Sparguiden Plus	11 portföljer	1–9	Ja
Sparrobot Nora	5 olika portföljer	14–16	Ja

I tabell 4 visas en sammanställning över hur robotrådgivarna placerar det investerade kapitalet. De flesta robotar placerar pengarna i en på förhand skapad portfölj bestående av underliggande värdepapper som fonder, börshandlade fonder och/eller aktier. Robotarna har i regel ett begränsat utbud av dessa, allt emellan Robosaves 4 till Skandias 11, vilket tyder på att råden som robotarna ger ofta är standardiserade och inte så individanpassade. Sigmastocks och Betterwealth skiljer sig dock från övriga robotar genom att konstruera individuella portföljer av ett större antal underliggande aktier och ETF:er.

Placeringsråden som roboten ger baseras på modern portföljvalsteori³⁰, eller på annan metod som utvecklaren av roboten valt. Beroende på robot kan placeringsrådet vara en i förväg skapad fond-i-fond anpassad efter den

²⁹ Funder meddelar om förändringar på marknaden sker och att därför risknivån kan behöva korrigeras.

³⁰ Modern portföljvalsteori handlar om att med hjälp av diversifiering maximera den förväntade värdeutveckling i en portfölj i förhållande till dess risk.

risknivå som efterfrågas eller en lite mer anpassad portfölj med en eller flera olika fonder, börshandlade fonder (ETF:er)³¹ och/eller aktier

Hos de flesta robotrådgivarna ingår även rebalansering av portföljen om portföljen innehåller räntor. Rebalansering innebär att det investerade kapitalet fördelas om vid förändringar på marknaden i syfte att den valda risknivån i portföljen bibehålls. Ett exempel på rebalansering är om en sparare valt en fördelning av 50 procent aktier och 50 procent räntepapper som följd önskad risknivå. Om aktiemarknadens värdeutveckling ökar snabbare än räntepapprenas betyder det att aktiekapitalet ökar som andel av den totala portföljen. Låt säga att aktierna efter en tid stigit till 55 procent av kapitalet och 45 procent ligger därmed kvar i räntor. Det betyder alltså att portföljen nu har en högre risk än vad spararen valde inledningsvis. En rebalansering kan då ske genom att aktier säljs av och räntor köps så att risknivån i portföljen är i linje med vad spararen initialt hade, det vill säga 50 procent aktier och 50 procent räntor i detta fall. Hos de flesta robotrådgivarna sker rebalanseringen per automatik med en viss regelbundenhet.

Vid ett långsiktigt sparande med acceptans för hög risk placerar de flesta robotrådgivarna innehavet helt i aktier eller aktiefonder, men exponeringen mot aktiemarknaden kan hamna mellan 75 och 100 procent beroende på vilket robot som används. Pensionsmyndighetens rekommendation för ett långsiktigt pensionssparande är en global aktieindexfond, det vill säga 100 procent exponering mot aktiemarknaden. Som ett privat pensionssparande bedömer vi att är 75 procent exponering mot aktier är en alltför försiktig strategi.

Samtliga företag erbjuder sina kunder ett Investeringsparkonto, ISK. När det gäller Skandia föreslås en kapitalförsäkring men det går att även välja ISK. Hos Avanza kan sparandet även ske på fond- och tjänstepensionskonto.

6.4. Avgifter

Vid sparande i exempelvis fonder betalar konsumenten fondavgift eller förvaltningsavgift. När det gäller robotrådgivare får spararen ofta även betala för att använda just den tjänsten. Det kan också förekomma andra avgifter som redovisas nedan. Avgifter har betydelse för allt långsiktigt sparande och höga avgifter påverkar sparandet negativt. För varje extra krona en sparare betalar i avgifter försvinner lika mycket från den framtida pensionen. Spararen går också miste om den extra värdeutveckling som denne skulle ha fått om pengarna som betalats i avgift istället hade fått

³¹ En ETF (Exchange Traded Fund) är en fond som handlas direkt på börsen precis som vanliga aktier gör. En ETF följer utvecklingen på en underliggande tillgång, exempelvis ett index. En ETF är alltså en form av passiv förvaltning. Eftersom en ETF handlas på börsen kan de handlas fler än en gång per dag, till skillnad mot vanliga aktivt förvaldade fonder.

stanna kvar i sparandet och ge ränta år efter år. Det kan bli stora summor när det handlar om ett sparande till pension på 30 till 40 år.

Exempelvis innebär samma årliga värdeutveckling men med en procentenhet extra i avgift per år att pensionskapitalet blir 33 procent lägre efter 40 år än vad det hade varit utan den extra procentenheten i avgift. Om pensionssparandet påbörjas idag och samtidigt fylls på med nytt sparande varje år handlar det istället om en minskning av pensionskapitalet med 21 procent efter 40 år jämfört med vad pensionskapitalet hade varit utan den extra procentenheten i avgift.³² För den som sparar till pension i fonder så kan ett alternativ vara att välja globala aktiefonder med låga avgifter. Pensionsmyndigheten anser att ett bra riktmärke för en låg avgift i en global aktieindexfond är 0,20 procent.³³ Detta gäller även för sparande i fond- eller aktierobotar vid sparande på lång sikt.

Innan en sparare accepterar ett förslag om portfölj bör denne ta reda på den totala kostnaden för den erbjudna portföljen. Precis som med handel med vanliga fonder eller andra värdepapper förekommer det olika typer av avgifter, vilka visas i tabell 5 nedan. Avgifterna kan komma att ändras över tid.

³² Pensionsmyndigheten (2019), *Tumregler för pensionen – För dig som sparar till eller planerar att ta ut pension*.

³³ Pensionsmyndigheten (2021), *Riktmärke för låg avgift för sparande i global aktieindexfond*.

Tabell 5 Avgifter i procent för de olika robotrådgivarna

Robot	Avgift robot	Avgift fonder	Minimal total avgift	Maximal total avgift
Avanza Auto	0,2	0,09–0,15	<u>0,33</u>	<u>0,39</u>
Betterwealth	0,09–0,65	0,14–0,23	<u>0,25</u>	<u>0,94</u>
Funder	0,2 eller 0,49 ³⁴	0,14–0,46	<u>0,36</u>	<u>0,95</u>
June	0,59 ³⁵	Inga	<u>0,74</u>	<u>0,84</u>
Lysa	0,15–0,24 ³⁶	0,099–0,17	<u>0,253</u>	<u>0,415</u>
Opti	0,5 ³⁷	0,22–0,28	<u>0,92</u>	<u>0,98</u>
Robosave	0,5	0,15–0,23	<u>0,65</u>	<u>0,73</u>
Sigmastocks	0,35 ³⁸	Vid placering i räntefond tillkommer 0,1	<u>0,35</u>	<u>0,39</u> ³⁹
Skandia Spararguiden Plus	Framgår inte	Framgår inte	<u>0,45</u>	<u>1,4</u>
Sparrobot Nora	0 ⁴⁰	0,59–0,79	<u>0,59</u>	<u>0,84</u>

De flesta robotrådgivare tar ut två olika typer av avgifter, en avgift för robottjänster plus en avgift för de underliggande fonderna eller aktierna. Till detta tillkommer ofta även så kallade transaktionsavgifter, det vill säga fondens kostnader för att köpa och sälja innehaven i en fond. När en portfölj inkluderar värdepapper som handlas i en utländsk valuta tas även en

³⁴ Se not 16.

³⁵ June har en fast avgift för robot oavsett fondbesittning.

³⁶ Lysas robotavgift beror på storleken kapital, lågt kapital – hög avgift och vice versa. Första avgiftssänkningen från 0,24 till 0,23 procent går vid ett startkapital om 200 000 kronor. Funder har två olika robotavgifter, 0,2 för indexportfölj och 0,49 för avancerad portfölj.

³⁷ Opti tar ut en särskild ISK-avgift eftersom ISK-kontot hanteras via ett bolag som heter Fondab och inte av Opti själva. I övrigt tillkommer ISK-skatt på samtliga robotsparanden.

³⁸ Courtage för aktieköp ingår i Sigmastocks robotavgift.

³⁹ Pensionsmyndigheten har till denna version 2.0 korrigerat ett fel. Korrekt maximal total avgift för Sigmastocks är 0,39 procent.

⁴⁰ Nordea uttrycker på sin webbsida att "skatter och transaktionskostnader max kan uppgå till 0,05 procent av fondens förmögenhet."

valutaväxlingsavgift eller en valutariskpremie ut i vissa fall. Detta specificeras dock sällan hos robotrådgivarna.

Eftersom de granskade robotrådgivarna ofta handlar med underliggande fonder eller ETF:er, och Sigmastocks med aktier, styrs den föreslagna portföljen av de underliggande fondernas avgifter eller ETF- och aktiehandelns courtageavgifter, det vill säga den avgift som debiteras av spararen vid handel av värdepapper. Vid försäljning av fonder är det vanligt med kickbacks eller provision på försäljning av fonder, det vill säga att en distributör får extra betalt för de fonder distributören säljer. Betterwealth, Funder och Opti uttrycker att de är oberoende rådgivare på sina webbsidor, vilket innebär att kunderna senare ska få tillbaka eventuell provision när de bolagen fått provisioner från de företag de säljer fonderna för.

Robotrådgivarna har varierande upplägg där fondavgifter enbart är en del av den totala kostnaden. Två robotrådgivare, June och Sigmastocks, uppger att de enbart tar en avgift oavsett portfölj. 0,59 respektive 0,35 procent för June respektive Sigmastocks, inklusive fond- och courtageavgifter. Sigmastocks tar dock ut en extra avgift om 0,10 procent i de fall då portföljen föreslås handla med räntefonder. Nora tar å andra sidan enbart ut en förvaltningskostnad för fonderna om mellan 0,59 och 0,79 procent per år.

Övriga robotrådgivare tar ut en lägre kostnad för själva robottjänsten, men tar istället ut avgifter för de underliggande värdepapperna. Fondavgifterna hos robotrådgivare som inte enbart tar en fast avgift för sin tjänst eller fond, det vill säga alla utom June, Nora och Sigmastocks, varierar mellan 0,09 – 0,46 procent per år.

När det gäller Skandia Sparguiden Plus framgår endast siffror avseende årlig avgift, som enligt deras egen uppgift består av förvaltningskostnad inklusive marknadsföring och distribution.

Mest intressant för användaren av robottjänsten är den totala kostnaden för robotrådgivarens förvaltning av portföljen. Lägst ligger Lysa i spannet 0,253 – 0,415 procent. Lysas lägre avgifter för robottjänsten kan dock enbart erhållas vid sparande med högt startkapital. Exempelvis sker första sänkningen från 0,24 till 0,23 procent vid ett startkapital om 200 000 kronor. De flesta robotrådgivare har en total avgift inom ett relativt litet intervall, ofta 0,1 procentenheter mellan lägsta och högsta totala avgift. Detta gäller förutom för Betterwealth och Funder vars totala avgift kan hamna någonstans i spannen 0,25 – 0,94 respektive 0,36 – 0,95 procent. Högst total avgift har Skandias Sparguiden Plus i spannet 0,45 – 1,42 procent.

I de totala minimala och totala maximala avgifterna i tabell 5 ingår i vissa fall även transaktions- och/eller valutakursavgifter. Opti tar även ut en särskild ISK-avgift eftersom ISK-kontot hanteras via ett bolag som heter Fondab och inte av Opti själva.⁴¹ Transaktionsavgifter redovisas sällan, eller aldrig, när robotrådgivare föreslår en portfölj till konsumenten. Detta beror på att transaktionsavgifter enbart ingår i den redovisade totala avgiften för

⁴¹ I övrigt tillkommer ISK-skatt på samtliga robotsparanden.

fonden och inte när fonden eller portföljens förvaltningsavgift presenteras, vilket oftast är det som visas tydligt när robotarna lämnar förslag på portfölj. Alla robotrådgivare tar inte ut en transaktionsavgift för sina portföljer, detta gäller för Nordea, Funder, Robosave och Sigmastocks. Av de som tar ut transaktionsavgifter är Lysas lägst mellan 0,03 – 0,01 procent av innehavet per år. Opti tar ut en fast transaktionsavgift på 0,11 procent. Avanza Auto och Betterwealths transaktionsavgifter ligger mellan 0,03 – 0,04 respektive 0,02 – 0,06 procent per år. Högst transaktionsavgifter tar June ut om 0,15 – 0,25 procent per år.

Avanzas fonder Avanza Auto 1 till 6, Danske Banks Junes fonder, Nordeas fonder Nora samt Skandias Försiktig, Balanserad och Mix är, också tillgängliga på företagens egna fondtorg. Där har de samma avgift som om man använt roboten.

Frågan en sparare måste ställa sig är vad robotrådgivaren kostar i jämförelse med att själv välja ett sparande i en motsvarande blandfond, indexfond, eller portfölj av flera indexfonder. Är robotrådgivaren dyrare än motsvarande blandfond, indexfond, eller portfölj av flera indexfonder, blir nästa fråga om de minskade upp och nedgångarna i portföljen som robotrådgivaren tar hand om är värd denna extra kostnad eller om spararen kan sova gott om nätterna ändå. Ju kortare tid som pengarna ska sparas, desto mer nytta kan spararen ha av den rebalansering som robotrådgivarna erbjuder.

7. Hur upplever spararna robotrådgivarna?

Pensionsmyndigheten har låtit göra en enkätundersökning bland allmänheten, personer som är 18 år och äldre i Sverige, för att få förståelse för hur kännedom, användning och attityder ser ut avseende robotrådgivare. Enkäten genomfördes i november 2021 via Demoskop och Norstats slumpmässigt rekryterade webbpanel. 1 505 individer svarade på enkäten.

Av enkäten framgår att en tredjedel känner till åtminstone något av begreppen robotrådgivare, fondrobot, aktierobot, sparrobot eller pensionsrobot. 14 procent av de som känner till något av begreppen använder en robotrådgivare i dagsläget. Det motsvarar cirka 4,5 procent av den vuxna befolkningen.

Ytterligare 8 procent av de som känner till något av begreppen har använt en robotrådgivare tidigare, vilket motsvarar 2,5 procent av den vuxna befolkningen. Det innebär att totalt cirka 7 procent av den vuxna befolkningen använder eller har använt en robotrådgivare.

42 procent av dem som känner till men aldrig använt en robotrådgivare kan tänka sig att använda en robotrådgivare, vilket motsvarar 11 procent av den vuxna befolkningen.

Män och yngre känner till begreppen i större utsträckning än kvinnor och äldre. Män använder/har använt och kan tänkas sig att använda robotrådgivare i större utsträckning än kvinnor. Åldersmässigt är det 25–34-åringar som använder/använt och kan tänka sig att använda robotrådgivare i störst utsträckning.

De som bor i större städer, är högutbildade och de med högt intresse och kunskap i pensionsfrågor samt medelinkomsttagare är överrepresenterade bland dem som känner till, använder/har använt och kan tänka sig att använda robotrådgivare.

Även om pensionärer känner till och använder robotrådgivare i mindre utsträckning än övriga respondenter är det en inte försumbar andel som gör det. En femtedel av pensionärerna känner till begreppen, 3 procent använder robotrådgivare idag och 2 procent har tidigare använt robotrådgivare. Ytterligare 8 procent kan tänka sig att använda robotrådgivare.

De som svarar att de inte använt sig av robotrådgivare motiverar det framför allt med att de inte är intresserade, inte haft behovet eller att de gör jobbet själva/får hjälp på annat håll. Några svarar att de tycker de har för lite kunskap eller tycker att det verkar komplicerat.

En tredjedel av dem som använder/använt svarar att de använder/använt Avanza, 18 procent Lysa, 10 procent Opti, 7 procent Fundler, 5 procent Nora, 5 procent Robosave, 4 procent Sigmastock, 3 procent SEB, 2 procent Benify (Lifeplan), 2 procent Savr, 1 procent Nowo, 1 procent Skandia. Endast en person svarade June.

40 procent av dem som använder eller har använt robotrådgivare är nöjda, 6 procent är missnöjda. De som är nöjda motiverar det framför allt med att de slipper göra jobbet själva, att det var bra pris/billigt och att de fick bra spridning och bra värdeutveckling. Bland de (6 personer) som är missnöjda motiverar hälften det med att det var låg värdeutveckling och/eller på grund av resultatet. En svarar att anledningen var att det var svårt att kontrollera processen.

Drygt hälften svarar att syftet med att använda en robotrådgivare är att spara till pension. Näst vanligast är sparande till bostad/renovering följt av sparande till barn/barnbarn och resa. Yngre sparar i större utsträckning till bostad och äldre till pension.

Drygt hälften av de som sparar har också ett löpande sparande via robotrådgivaren. Närmare hälften av dem som använder eller har använt robotrådgivare uppger att de sparar/sparade 1 000 kronor eller mindre i månaden, 4 av 10 att de sparar/sparade 1 001–6 000 kronor i månaden och 11 procent att de sparar/sparade 6001 kronor eller mer i månaden. Medelsparandet är på cirka 3 000 kronor per månad och medianen på 1 500 kronor per månad.

Genomsnittet av innehavet för de som använder sig av en robotrådgivare är cirka 96 500 kronor. Det är stor spridning på de angivna beloppen och ett fåtal höga värden drar upp medelvärdet, medianen ligger på 25 000 kronor.

De allra flesta har också ett annat sparande, mest vanligt är det med sparande i aktier eller fonder, därefter på bankkonto och i fastigheter. Sparandet vid sidan av sparandet kopplat till robotrådgivaren summerar i genomsnitt till närmare en miljon kronor. Även här är det ett fåtal som drar upp genomsnittet, medianen är 300 000 kronor.

Två tredjedelar av dem som svarar att de använder eller har använt robotrådgivare uppger att de inte vet vad de betalar/ betalat i totala fondavgifter. Tre fjärdedelar uppger att de inte vet vad de betalar/betalat för själva roboten.

Referenser

Rapporter

Finansinspektionen (2019), FI tillsyn nr 11 2019 Kartläggning av rådgivningsmarknaden

Finansinspektionen (2016), *Automatiserad rådgivning*.

Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd om finansiell rådgivning till konsumenter, FFFS 2004:04, senast uppdaterad 2018-10-01

Fisch, J., Laboure, M., Turner., J.A. (2017). The Economics of Complex Decision Making: The Emergence of the Robo Adviser. University of Pennsylvania Law School.

Kahneman och Tversky (1982). The Framing of Decisions and the Psychology of Choice. Science, New Series, Vol. 211, No. 4481

Pensionsmyndigheten (2018), Robotrådgivare – en marknadsöversikt

Pensionsmyndigheten (2019), Tumregler för pensionen – För dig som sparar till eller planerar att ta ut pension.

Pensionsmyndigheten (2021), Riktmarke för låg avgift för sparande i global aktieindexfond.

RoboCert – checklista för digital robotrådgivning

Sunstein och Thaler (2003). Libertarian paternalism is not an oxymoron. The University of Chicago Public Law and Legal Theory, working paper no. 43.

Thaler, Richard (1994). Quasi-rational Economics. New York: Russel Sage Foundation.

Hemsidor

Avanza, 2020. <https://www.avanza.se/placera/redaktionellt/2020/02/03/sabra-ar-radgivningsrobotarna.html> (hämtad 2021-11-29)

Finansinspektionen, 2020. Tillstånd att driva fondverksamhet. <https://www.fi.se/sv/marknad/sok-tillstand/fond-vardepappersfonder/driva-fondverksamhet/>. (Hämtad 2021-11-16).

Finansinspektionen, 2020. Anknuten försäkringsförmedlare. <https://www.fi.se/sv/forsakring/sok-tillstand/forsakringsdistribution/anknuten-forsakringsformedlare/>.

Småspararguiden, 2021. <https://www.smaspararguiden.se/jour/darfor-rekommenderar-vi-inte-lysa-trots-att-vi-gillar-dem/> (hämtad 2021-11-29)

www.pensionsmyndigheten.se

